

Zdzisław Libera

Jan Dürr-Durski (1902-1969)

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 4, 183-186

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zdzisław Libera

JAN DÜRR-DURSKI
/1902 - 1969/

Dnia 20 kwietnia 1969 roku zmarł nagle profesor Uniwersytetu Łódzkiego, wybitny historyk literatury staropolskiej, dr Jan Dürr-Durski. Polonistyka poniosła poważną stratę. Odszedł na zawsze zasłużony pedagog, znawca i badacz kultury polskiej, miłośnik książki, zbieracz i kolekcjoner dzieł sztuki, człowiek obdarzony urokiem osobistym. Od dawna należał do Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, od wielu lat był członkiem komisji rewizyjnej Zarządu Głównego, sumiennie i z poczuciem odpowiedzialności wypełniając swoje obowiązki. Pamiętamy dobrze Jego udział w zjazdach naszego Towarzystwa, uczestnictwo w zebraniach Oddziału Warszawskiego, prelekcje i wypowiedzi dyskusyjne. Służył radą i doświadczeniem, występował z inicjatywą, interesował się żywo pracami Towarzystwa. Nie mogąc ostatnio z powodu złego stanu zdrowia osobiście uczestniczyć w zebraniach naukowych, starał się nie zrywać kontaktów z kolegami, którzy Go informowali o ich treści i o zamierzeniach na przyszłość. Był miłym gawędziarzem, który cenił kulturę rozmowy. Właśnie w rozmowie koleżeńskej ujawniały się rozmaite cechy Jego osobowości, jak poczucie humoru, wrażliwość artystyczna czy też rozległa erudycja obejmująca różnorodne dziedziny wiedzy o świecie i człowieku. Prof. Dürr-Durski znał się na malarstwie i architekturze, śledził pilnie rozwój literatury współczesnej, interesował się teatrem, w ostatnich latach zajmował się badaniem folkloru miejskiego, który przyciągał Jego uwagę swoją oryginalnością i odrębnością. Cieszył się z odkryć i znalezisk archiwalnych, nieraz zabierał głos polemicznie, za-

trzymując się nad tym czy innym szczegółem filologicznym w przekonaniu, że każdy z nich wymaga dodatkowego wyjaśnienia i wart jest dyskusji.

Dorobek naukowy prof. Dürra-Durskiego obejmuje głównie prace na temat literatury renesansowej i barokowej. Jako badacz arian ogłosił w roku 1948 antologię poezji Braci Polskich i poprzedził ją rozprawą stanowiącą zwięzły, ale treściwy zarys ich ideologii. Uwydatnił w niej rolę arian w dziedzinie oświaty i postępu społecznego, przypominając znaczenie gimnazjum w Lubartowie i działalność akademii w Rakowie, a co ważniejsze, wskazał na ich wpływ na myśl zachodnioeuropejską, czym przyczynił się do dalszych na tej drodze badań naukowych.

Najwięcej jednak wysiłku włożył prof. Dürra-Durski w zbadanie i opracowanie poetów XVII wieku, Andrzeja, Stanisława i Zbigniewa Morsztynów, Wacława Potockiego, Daniela Naborowskiego. Literatura barokowa przyciągała uwagę Dürra-Durskiego, ponieważ nie była ona dotąd przedmiotem szczególnego zainteresowania ze strony badaczy, a po wtóre stanowiła ona dla Niego zjawisko niezwykle złożone i bogate pod względem artystycznym. Wszystkie postaci, którymi Dürra-Durski się zajmował, reprezentowały znaczne wartości artystyczne, niektóre z nich - jak Potocki czy Zbigniew Morsztyn - wniosły także do kultury wartości moralne i społeczne.

Warto przypomnieć także, że Dürra-Durski należał do pierwszych w Polsce historyków literatury, którzy bronili pojęcia manieryzmu jako kategorii historycznoliterackiej. Trudno dziś orzec, jakie będą losy tej kategorii w nauce o literaturze, z pewnością jednak przyczyniła się ona do głębszego zainteresowania literaturą XVII wieku i do ożywienia dyskusji nad problematyką stylu i złożonością tendencji artystycznych w kulturze barokowej. Dodajmy jeszcze, że w rozważaniach nad poezją barokową Dürra-Durski ostrzegał przed uproszczeniami i schematami. Tak więc analizując twórczość Wacława Potockiego i jego stosunek do baroku, podkreślał z naciskiem, że "najzupełniej mylnie zalicza się do baroku każdy utwór, jeśli tylko wykazuje pewien przerost zdobnictwa poetyckiego. Wyrafinowany estetyzm przejawiający się w zamiłowaniu do wykwintnych ornamentów stylistycznych przeciwstawiających się zdrowej naturalności i szlachetnej prostocie prowadzi na błędne drogi w ocenie stylu barokowego. O za-

liczeniu dzieła do baroku decyduje dopiero podporządkowanie ornamentyki wrażeniu ogólnemu, kwestia jej celowości..." Stanowisko to znalazło odbicie w wywodach szczegółowych. Dzięki temu można zrozumieć, na czym polega swoistość stylu barokowego utworów Potockiego, w szczególności "Wojny Chocimskiej".

Określając rolę i miejsce poszczególnych poetów w dziejach kultury narodowej, Dürri-Durski brał pod uwagę zarówno wymowę społeczno-ideową ich dzieł, jak też stronę artystyczną. Tak więc wskazywał on realistyczne pierwiastki sztuki Potockiego, która odzwierciedla blaski i cienie życia społecznego XVII wieku, zwracał też uwagę na aluzyjność utworów Zbigniewa Morsztyna, który, chociaż nie przybierał postaci bojownika społecznego, "wypowiedział się jednak zasadniczo przeciw przerostom w systemie feudalnym". Jednocześnie charakteryzował mistrzostwo artystyczne ujawniające się w utworach obu poetów.

Ostatnim większym dziełem zmarłego uczonego była monografia Daniela Naborowskiego, poprzedzona przed kilku laty edycją jego poezji. Zasługa Dürri-Durskiego polega przede wszystkim na tym, że określając poetę jako "wybitną indywidualność pisarską", wskazał zarazem na jego inicjatorski udział w tworzeniu nowych kierunków i na jego rolę jako kontynuatora dzieła Jana Kochanowskiego. Dzięki Dürrowi-Durskiemu Naborowski wszedł w powszechną świadomość kulturalną. Trudno by dziś było mówić o poezji barokowej, nie uwzględniając w niej twórczości autora wiersza "Na oczy królowy angielskiej".

Niepodobna w krótkim szkicu przedstawić wszystkich prac profesora Dürri-Durskiego. Spod jego pióra wyszło bowiem wiele drobniejszych rozpraw i studiów naukowych i popularnonaukowych drukowanych w czasopismach naukowych i literackich. Nie sposób pominąć jednakże prac o Wyspiańskim, który należał do Jego ulubionych poetów. Dürri-Durski interesował się nie tylko twórczością wielkiego dramaturga, ale także jego życiem.

Jako historyk literatury, autor prac o Potockim i Naborowskim nawiązywał do tradycji, której najwybitniejszymi przedstawicielami byli Brückner i Chrzanowski. Zjawiska literackie starał się rozpatrywać na szerokim tle kulturalnym, interesował Go człowiek i dzieło, pociągała Go filologia w ściślejszym rozumieniu tego wyrazu. Dlatego też w pracach Jego spotkać można rozważania na temat reformacji i kontrreformacji, na temat nau-

ki i sztuki, ideologii i stylu. Pod tym względem był zaprzeczeniem wąskiego specjalisty, oderwanego od szerszej problematyki filozoficznej i artystycznej.

Śmierć prof. Jana Dürra-Durskiego uszczupliła niewielkie grono badaczy literatury staropolskiej i pozbawiła opiekuna naukowego pracujących pod Jego kierunkiem uczniów. Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza straciło w profesorze Dürze-Durskim oddanego mu działacza, wieloletniego członka, który nieraz podkreślał rolę i znaczenie Towarzystwa w życiu naukowym i oświatowym naszego kraju.